

Inventariserend Veldonderzoek door middel
van proefsleuven

Molenwal, Oudewater
Gemeente Oudewater

IDDS Archeologie rapport 1442

Colofon

Projectnummer	32980312/52322
In opdracht van	Heijwaal Projectontwikkeling
Auteur	drs. B.A. Corver
Redactie	Dr. A.W.E. Wilbers
Versie	1.0
Status	concept

Autorisatie

P.A. van den Bos	Senior Archeoloog	14-09-2012	
------------------	-------------------	------------	--

Goedkeuring

L. Bos	Gemeente Oudewater		
H. van den Ende	Omgevingsdienst regio Utrecht		

© IDDS Archeologie
Noordwijk, september 2012
ISSN 2212-9650

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

SAMENVATTING:

In opdracht van Heijwaal Projectontwikkeling heeft archeologisch onderzoeksbureau IDDS Archeologie op 12 juni en 2 en 3 augustus 2012 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd aan de Molenwal in Oudewater. De aanleiding voor dit onderzoek is de geplande bouw van appartementencomplexen, woningen, parkeerplekken en dergelijke op de locatie van een voormalige busremise. In totaal zijn zes proefsleuven aangelegd.

In het plangebied zijn resten teruggevonden van de vestingwal, resten van drie vestinggrachten, een sloot en twee tonputten.

De resten van de vestingwal zijn in het noorden van het plangebied aangetroffen. Het gaat om een aarden wal. Ten zuiden hiervan is de overgang naar een grachtvulling aangetroffen. Deze gracht kent een zuidelijke begrenzing ter hoogte van werkput 6. Hier zijn resten van vlechtwerk in aangetroffen om de gracht over te steken of om deze te dempen. De gracht moet gegraven zijn rond 1600, tussen het eind van de 16^e eeuw en 1632. De ligging van de gracht en wal komt zo goed als overeen met de locatie zoals staat aangegeven op de kaarten van Blaeu van 1647, de vestingkaart van 1698 en de kaart van Tirion 1749.

In het zuiden van werkput 5 is een gracht aangetroffen die alleen op de Vestingkaart van 1698 staat. Dit is een latere gracht, die aangesloten moet zijn geweest met de bovengenoemde, circa 100 jaar oudere gracht. De ligging van weer een watergang in het westen van het plangebied, spoor 2, is alleen terug te vinden op de kaart van Tirion uit 1749. Op basis hiervan wordt dit spoor geïnterpreteerd als een latere vestinggracht, die werd toegevoegd aan het bestaande systeem in de eerste helft van de 18^e eeuw. In de gracht is eveneens houten vlechtwerk aangetroffen. Dit om vermoedelijk de gracht of een deel ervan te dempen. Deze gracht staat niet op de kaart van Blaeu, omdat de gracht toen nog niet gegraven was.

Spoor 1 betreft een watergang in het uiterste zuiden van werkput 3. Op basis van ligging en oriëntatie moet dit een perceelssloot van tuingebieden zijn uit de 17e eeuw. Deze is waarneembaar op de kaart van Blaeu (bijlage 4). Tot slot zijn er twee tonputten uit de 19e of vroeg 20e eeuw aangetroffen. Eén ton bevat vondstmateriaal uit de NTC, voornamelijk 19e eeuw. De andere ton is ooit eens leeggehaald en bevat geen vondstmateriaal.

De fysieke kwaliteit is gemiddeld. Er bevinden zich weliswaar verstoringen binnen het plangebied, maar de conservering van vondsten en sporen is goed. De inhoudelijke kwaliteit is middelhoog te noemen. Alle sporen dateren uit de Nieuwe tijd. De aangetroffen resten kunnen extra informatie bijdragen aan het huidige kennisniveau.

IDDS Archeologie beschouwt de vindplaats als behoudenswaardig en adviseert archeologisch vervolgonderzoek uit te laten voeren.

INHOUDSOPGAVE:

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PLANGEBIED.....	4
1. INLEIDING	5
1.1. Onderzoekskader	5
1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek.....	5
bekend is van historisch kaartmateriaal?.....	6
1.3. Ligging van het plangebied	6
2. VOORONDERZOEK.....	7
3. WERKWIJZE	7
4. RESULTATEN VAN HET VELDWERK.....	9
4.1. Fysische geografie.....	9
4.2. Sporen.....	12
4.3. Vondsten	15
5. SYNTHESE.....	17
6. WAARDERING	18
7. CONCLUSIE	20
7.1. Beantwoording van de onderzoeksvragen.....	20
bekend is van historisch kaartmateriaal?.....	21
8. AANBEVELINGEN.....	22
8.1. Punt van aandacht.....	22
LITERATUUR EN KAARTEN.....	23
LIJST VAN AFKORTINGEN EN BEGRIPPEN	24
BIJLAGEN	
1. Topografische kaart	
2. Overzichtskaart	
3. Allesporenkaart	
4. Allesporenkaart op de kaart van Blaeu 1647	
5. Allesporenkaart op de Vestingkaart van 1698	
6. Allesporenkaart op de kaart van Tirion 1749	
7. Determinatielijsten vondsten	
8. Periodentabel	

Administratieve gegevens van het plangebied

<i>Onderzoeksmeldingsnummer</i>	52322
<i>Toponiem</i>	Molenwal
<i>Plaats</i>	Oudewater
<i>Gemeente</i>	Oudewater
<i>Kadastrale aanduiding</i>	Oudewater A, 2978, 2979, 2980 en 2981
<i>Provincie</i>	Utrecht
<i>Kaartblad</i>	38B
<i>Coördinaten</i> <i>Centrum</i> <i>Hoekpunten</i>	119.590/448.071 119.587/448.018 (Z) 119.628/448.058 (W) 119.557/448.065 (O) 119.566/448.128 (N)
<i>Oppervlakte</i>	4140 m ²
<i>Onderzoekskader</i>	Omgevingsvergunning
<i>Uitvoerder</i>	IDDS Archeologie Contactpersoon: Dhr. drs. B.A. Corver Postbus 126 2200 AC Noordwijk (ZH) Tel: 071-4028586 E-mail: bcorver@idds.nl
<i>Bevoegde overheid</i>	Gemeente Oudewater Sector Ruimtelijke ontwikkeling, Economische zaken en Volkshuisvesting Contactpersoon: Dhr. L. Bos Postbus 100 3420 DC Oudewater Tel: 0348-566938 E-mail: l.bos@oudewater.nl
<i>Adviseur namens de bevoegde overheid</i>	Mevr. Drs. H. van den Ende Omgevingsdienst regio Utrecht
<i>Beheer en plaats van documentatie en vondsten</i>	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten van de provincie Utrecht
<i>Uitvoeringsdata veldwerk</i>	12 juni en 2 en 3 augustus 2012

1. Inleiding

1.1. Onderzoekskader

In opdracht van Heijwaal Projectontwikkeling heeft archeologisch onderzoeksbureau IDDS Archeologie op 12 juni en 2 en 3 augustus 2012 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd aan de Molenwal in Oudewater, gemeente Oudewater. De aanleiding voor dit onderzoek is de geplande bouw van appartementencomplexen, gezinswoningen, parkeerplekken en een speelplaats op de locatie van een voormalige busremise (reeds gesloopt). In het noorden van het plangebied is een appartementengebouw van 523 m² gepland, waaronder een parkeerkelder aangebracht zal worden. Hierbij zal de grond verstoord worden tot op een diepte van 1,2 tot 3,0 m beneden het maaiveld. Gezinswoningen in het oosten met een gezamenlijk oppervlak van 427 m² en een appartementengebouw in het zuiden met een oppervlak van 627 m² worden niet onderkelderd. De funderingen van deze bebouwing zal tot 0,9 m onder het maaiveld reiken. Door de werkzaamheden is er een kans aanwezig dat eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord dan wel vernietigd zullen worden.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.2 (KNA; Centraal College van Deskundigen 2010) en conform het Programma van Eisen (PvE) dat voor dit onderzoek is opgesteld door IDDS Archeologie (Moerman & Corver 2012). Het veldwerk is uitgevoerd door drs. B.A. Corver (senior KNA-archeoloog en projectleider) en Y. Meijer (KNA-archeoloog).

Deze rapportage bevat de resultaten van het onderzoek.

1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek

De doelstelling van het proefsleuvenonderzoek is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting, zoals geformuleerd in het bureauonderzoek. Aan de hand van het veldonderzoek wordt informatie verkregen over de aanwezige archeologische waarden (aard, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit). Vervolgens wordt een waardering van de archeologische waarden in het plangebied opgesteld.

Om de doelstelling te realiseren dient op de volgende onderzoeksvragen een antwoord te worden gegeven:

1. Wat is de aard, omvang, kwaliteit en het verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?
2. Wat is de conservering en gaafheid van de vindplaats(-en)?
3. Wat is de fasering van de vindplaats(-en)?
4. Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?
5. Uit welke periode dateren de eventuele sporen?
6. Wat is de geologische context van de aangetroffen archeologische resten?
7. Indien geen of nauwelijks archeologische resten worden aangetroffen: wat is de reden hiervoor?
8. Hoe verhouden de aangetroffen resten zich tot het historisch kaartmateriaal?
9. Is de voet van de Zuidelijke IJsseldijk nog aanwezig in het plangebied en hoe is deze te herkennen?
10. Indien er molenresten worden aangetroffen: Hoe verhoudt de chronologie van de molen op het 'zuytwesterpunt' zich tot de uit de literatuur bekende chronologie?
11. Indien er resten van vestingwerken worden aangetroffen: Om wat voor vestingwerken gaat het? Wat is de datering? Zijn er sporen van herstelwerkzaamheden aanwezig?
12. Indien er resten van vestinggrachten worden aangetroffen: Wanneer zijn deze aangelegd?
13. Is op basis van botanische monsters een uitspraak te doen over het (gebruik van het) landschap om de stad heen?
14. Zijn er aanwijzingen voor ambachtelijke activiteiten (bijvoorbeeld in de vorm van vuilstort in de grachten) in de directe omgeving van het plangebied?

15. Zijn er aanwijzingen voor het dichtslibben of dichtgroeien van de stadsgrachten?
16. Is een uitspraak te doen over het gebruik van het terrein voorafgaand aan de aanleg van de stadsverdedigingswerken? Zijn er aanwijzingen voor de tuinen of boomgaarden die op de kaart van Blaeu zichtbaar zijn? Zijn er aanwijzingen voor akkers?
17. Zijn nog resten van bewoning aanwezig die dateren van voor de aanleg van de verdedigingswerken? Zo ja, wat voor resten en wanneer kunnen deze worden gedateerd? Is sprake van verschillende bewonings- of bouwfases?
18. M.b.t. de vestingwerken: hoe zijn deze opgebouwd? Komt de ligging overeen met wat bekend is van historisch kaartmateriaal?

1.3. Ligging van het plangebied

De ligging van het onderzochte gebied, oftewel het plangebied, is weergegeven in bijlage 1. Het plangebied ligt in het zuiden van Oudewater, direct ten zuidwesten van de Hollandse IJssel. In het noord- en zuidoosten grenst het aan de Molenwal, in het noordwesten aan de Molenstraat en in het zuidwesten aan de Utrechtsestraatweg. De exacte ligging en contouren van het plangebied zijn nader weergegeven in bijlage 3. Ten tijde van het veldonderzoek was het plangebied braakliggend (Figuur 1). Het noordelijke deel was zichtbaar hoger gelegen dan het overige deel van het plangebied.

Figuur 1: Het plangebied voorafgaand aan het veldwerk, richting het noorden.

2. Vooronderzoek

In september 2010 is een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied. Hieruit is gebleken dat in het plangebied een zeer hoge archeologische verwachting geldt. Er kunnen sporen van bewoning en begraving vanaf de Laat Romeinse tijd en resten van vestingwerken uit de 16e tot en met 18e eeuw aanwezig zijn.

Het plangebied bevindt zich aan de rand van de Lopikerwaard, een gebied dat wordt begrensd door de rivieren de Lek, de Hollandse IJssel en de Vlist. De Lopikerwaard werd tussen de 11e en de 13e eeuw ontgonnen en in cultuur gebracht. Vanaf 1576 werden de verdedigingswerken van aarden wallen en lunetten aangelegd. Pas in 1632 waren de nieuwe verdedigingswerken gereed. Op de kaart van Johannes Blaeu uit 1647 zijn de verdedigingswerken duidelijk te zien. Het noorden van het plangebied ligt hier deels over een bastion van een vestingwal, diens revetement (bekleding van de wal) en een vestinggracht. Ook is op de bastion een molen aanwezig die mogelijk binnen het plangebied heeft gelegen.

De vestingwerken waren onderhevig aan verandering rond het midden van de 18e eeuw. Hierna verandert er niet veel meer. Op een topografisch militaire kaart uit 1875 lijkt in het plangebied niets aan de situatie veranderd te zijn ten opzichte van de beschrijving uit 1749. Op een topografisch militaire kaart uit 1898 is een groot deel van de vestingwerken echter geslecht. Zo zijn de buitenste vestingwallen en beide vestinggrachten ten zuiden van Oudewater bijna in hun geheel geëgaliseerd of gedempt.

Het gehele centrum van Oudewater staat op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) aangegeven als een terrein van hoge archeologische waarde (monumentnummer 12020; CMA-nummer 38B-128). Het terrein omvat de gehele historische kern van Oudewater daterend in de Late-Middeleeuwen tot Nieuwe tijd. Ook het plangebied valt binnen de grenzen van dit AMK-terrein.

3. Werkwijze

Het onderzoek is 12 juni gestart, maar ook weer gestaakt in verband met het aantreffen van verontreinigingen en asbestresten. Na aanvullend asbestbodemonderzoek is het proefsleuvenonderzoek op 2 augustus herstart. Conform het PVE zijn er vijf proefsleuven aangelegd. Drie proefsleuven waren op voorhand vastgelegd (werkput 1 – 3). Werkput 1 moest circa 20 m naar het zuiden verplaatst worden, omdat op de beoogde locatie asfalt, voormalige bushaltes, kabels en leidingen aanwezig waren. Een uitbreiding bij werkput 3 heeft ook een putnummer gekregen (werkput 4). In overleg met de deskundige namens het bevoegd gezag (mw. drs. H. van den Ende) is een extra proefsleuf van ruim 50 m² aangelegd met een noord-zuid oriëntatie (werkput 5). Een zesde proefsleuf met oost-west oriëntatie moest naar eigen inzicht worden aangelegd. Deze is ongeveer in het midden van het plangebied aangelegd. Voor een overzicht van de werkputten wordt verwezen naar bijlage 2. Werkput 1, 2 en 6 hebben ieder een afmeting van 4 x 20 m (80 m²). Werkput 3 is 4 x 42,50 m (170 m²). Werkput 4 is 9 x 2 m (18 m²). Werkput 5 is 2 x 25 m (50 m²). In totaal is 478 m² onderzocht. Dit is 11,5 % van het plangebied.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de KNA versie 3.2 (Centraal College van Deskundigen 2010) en het Programma van Eisen (Moerman en Corver 2012). Er is één vlak aangelegd variërend tussen 1,10 en 1,90 m –mv.

De aanleg van de werkputten is uitgevoerd met een rupsgraafmachine voorzien van een gesloten graafbak met een gladde rand. Vanaf het maaiveld is laagsgewijs verdiept naar het niveau waarop sporen zichtbaar werden. Hiertoe is eerst een kijkgat aangelegd om het juiste archeologische niveau te bepalen. Het opgravingsvlak is waar nodig met de hand geschaafd, ingekrast en gefotografeerd. De sporen zijn op schaal 1:50 ingetekend.

Zowel van het vlak als van het maaiveld zijn diverse hoogtemetingen verricht. De hoogtes van de sporen, vlakhoogtes en maaiveldhoogtes zijn eveneens ingemeten met behulp van een GPS. Tijdens het onderzoek zijn foto's genomen van het vlak, de profielen, de sporen en diverse veldsituaties. De veldtekening is direct na het veldwerk gedigitaliseerd.

Ten behoeve van het fysisch-geografisch onderzoek zijn in totaal tien profielen gedocumenteerd. Profiel 1 betreft een lengteprofiel van werkput 1. De overige profielen betreffen profielkolommen. Voor de locatie van de profielen wordt verwezen naar bijlage 3.

4. Resultaten van het veldwerk

4.1. Fysische geografie

Het plangebied is gelegen op de stroomgordel van de Hollandse IJssel, die vanaf circa 238 tot 1285 na Chr. water afvoerde van de Rijn. In de loop van de 12e eeuw was de rivier geheel bedijkt. In 1285 na Chr. werd bij Klaphek (Nieuwegein) een dam in de rivier aangelegd en stopte de afvoer (Berendsen en Stouthamer 2001).

Onder invloed van de Hollandse IJssel zijn verschillende sedimenten afgezet en zodanig verschillende landschapsvormen ontstaan. Dit zijn oeverwallen, komgebieden, riviervlaktes en rivier-inversieruggen. Het zijn landschapsvormen tonen die zijn ontstaan op de grens van de invloedszone van de rivier en het achterliggende klei-op-veengebied.

De oeverwallen aan weerszijden van de rivier zijn altijd aantrekkelijk voor bewoning vanwege hun nabijheid tot de rivier (hetgeen gelegenheid gaf tot transport, en tevens een bron van vis was), door hun relatief hogere ligging ten opzichte van de kommen en door het feit dat ze een gunstige waterhuishouding hadden. Vermoedelijk ligt het plangebied echter in een rivierkom en oeverwalachtige vlakte.

De bodemopbouw in het plangebied is grofweg in drie zones te verdelen. Hieronder worden deze per zone beschreven.

4.1.1. Beschrijving van de profielen in het *uiterste noorden* – *werkput 1 en 2*

De bodemopbouw bestaat, in het noordelijke deel van het plangebied ter hoogte van profiel 1, werkput 1, onderin uit zwak humeuze, bruine, siltige klei met ijzerroestdeeltjes. Dit is op 2 m –mv, circa 0,50 m – NAP. Deze laag is S4000 genoemd (figuur 2). Er is geen vondstmateriaal uit afkomstig.

Hierboven bevindt zich een 30 cm dikke, matig humeuze, donkerbruingrijze, siltige kleilaag met houtskoolrestjes en puinrestjes. De laag is S3000 genoemd. Uit deze laag komen kiezels, een fragment roodbakkerend keramisch bouw materiaal en een wandscherf van mogelijk Romeinse datering (vnr 2). Deze laatstgenoemde scherf is vermoedelijk door opspit hier terechtgekomen of gedumpt met grond van elders. In ieder geval bevindt de scherf zich niet in originele context. Andere vondsten uit de laag zijn gele bakstenen, een plavuis, roodbakkerend aardewerk, majolica en steengoed (vnr. 3, 4, 5 en 6).

De laag hierboven, S2000, is eveneens circa 30 cm dik. Het is een lichtbruine siltige kleilaag met zwaksiltige zandbrokken, puinresten en ijzerroestdeeltjes. Uit de laag is een fragment recente baksteen of dakpan afkomstig en een sintel (vnr 1).

De drie lagen hierboven, respectievelijk S1002, S1001 en S1000, zijn van recentere aard. S1002 betreft een puinlaag met donkerbruin klei en zand. De laag is 60 cm dik. S1001 is een laag met geel bouwzand. In het noorden is deze laag ruim 40 cm dik. Meer naar het zuiden toe, halverwege werkput 1, verdwijnt de laag uiteindelijk. De bovenste laag, de bouwvoor S1000, bestaat uit humeus donkerbruin zand, waarvan de dikte varieert tussen 1 en 40 cm.

Meer naar het zuiden, ongeveer halverwege de proefsleuven 1 en 2, is zichtbaar dat er een overgang is van bovengenoemde bodemopbouw naar meer siltige lagen. Hierbij duikt S3000 naar beneden en verandert van een oxiderende naar een reducerende laag.

Interpretatie

Onder de recente bouwvoor, S1000, bevinden zich twee puinlagen S1001 en 1002. Het zijn ophogings- en egalisatielagen met verstoringen uit de 19^e – 20^e eeuw.

S2000 is een ophooglaag. Deze laag heeft een verrommeld karakter en heeft geen sporen van bodemvorming. Deze laag dateert eveneens uit de 19^e of 20^e eeuw.

S3000 is een ophogingspakket. Het pakket is homogeen. Er zijn geen sporen van bodemvorming, fosfaatsporen of archeologische sporen in dit pakket aanwezig. Op basis van de aard van de laag, die veel puinrestjes bevat, de humusgraad en de locatie in het plangebied kan deze laag worden geïnterpreteerd als het oude maaiveldpakket op de vestingwallen. Hier heeft voorheen alleen maar gras op gegroeid. De datering is vermoedelijk tweede helft 17^e eeuws. De top van S3000, het maaiveld van de oude vestingwal, is in het noorden 0,13 m – NAP. Op de overgang naar het reducerende deel, ofwel de overgang naar het water, bevindt de top zich op 0,43 m –NAP. In het zuiden van de werkput bevindt de top zich op 0,63 m –NAP.

De onderste laag, S4000, betreft vestingwalmateriaal, aangelegd in circa 1600. De laag vertoont geen bodemvorming.

Voor het noordelijke deel geldt dus dat er sprake is van een overgang van vestingwal naar vestinggracht. Dit is in het vlak en het profiel duidelijk geworden.

Figuur 2: Deel van het noordelijke profiel in werkput 1.

4.1.2. Beschrijving van de profielen in het Zuiden en oosten – werkput 3 - 5

In het zuiden van werkput 3 is onder modern ophoogzand (S1001) een donkergrijze kleilaag aangetroffen. Dit is laag S2001. De laag lijkt erg op S3000, alleen is de S2001 laag zandiger. De laag is circa 30 cm dik en is alleen aanwezig in de zuidelijkste 6 m van de werkput.

Onder S2001 bevinden zich drie grijze, kleiige lagen, respectievelijk S5000, S5001 en S6000. S5000 bestaat uit donkergrijs sterk siltige klei met sporen van houtskool en puin. De laag is circa 15 tot 35 cm dik. De onderliggende laag S5001 is een zwak humeus, grijze, sterk siltige klei. De klei heeft een zwakke consistentie en bevat heel fijn puin. Ook zijn er fosfaatvlekken waargenomen. De laag is circa

25 cm dik. Hieronder bevindt zich de natuurlijke ondergrond, S6000 die bestaat uit donkergrijs, siltige klei met zandlensjes.

In werkput 5 is een vergelijkbare bodemopbouw aanwezig. Een verschil is dat in het zuiden en midden van deze werkput af en toe een veenlaag zichtbaar is. Deze bevindt zich op dezelfde hoogte als de S6000 laag. Het veen is van een slappe consistentie.

Interpretatie

De lagen in dit deel van het plangebied bestaan voornamelijk uit reducerende kleien. De lagen bevatten voornamelijk veel fijn puin. Grote brokken puin als baksteen ontbreken. Dit komt omdat de gracht meermaals uitgebaggerd en leeggehaald is. De aanwezigheid van fosfaten is niet vreemd voor een gracht. De venige lagen en laagtes behoren eveneens toe aan de gracht. Met name na baggeren kunnen venige laagtes ontstaan.

Figuur 3: Werkput 3, profiel 2.

4.1.3. Beschrijving van de profielen in het westen en midden

In het westen van het plangebied bevindt zich een grote verstoring (werkput 3). De verstoring bestaat uit oud ijzer, beton en asbestplaten en reikt tot minimaal 1,50 m –mv.

De noordzijde van werkput 6 vertoont duidelijk een grachtvulling. Profiel 8 en 10 in deze werkput zijn aan de zuidzijde aangelegd. Beide profielen laten een identieke bodemopbouw zien. Van boven naar onder is dit het volgende. Bovenin is een deklaag aanwezig van modern zand met puin (S1002). Hieronder is een dun grijs zandlaagje van 5 tot 10 cm aanwezig. Hieronder bevindt zich de grijze kleilaag S2001. De laag is hier bijna 60 cm dik. Hieronder bevinden zich de lagen S5000, S5001 en S6000. In de onderste laag (S6000) zijn nu ook plantenresten zichtbaar.

Interpretatie

De oorzaak van de grote verstoring in het westen is onbekend. Het zuidelijke deel van de proefsleuf 6 bestaat onderin uit rivierafzettingen, S6000. Hierboven bevinden zich meerdere ophooglagen. Deze lagen vormen de vestingwallen aan de zuidzijde van de vestinggracht.

4.2. Sporen

In totaal zijn er acht sporen aangetroffen. Het gaat om drie watergangen (S1 – S2, S8), waarvan twee met houten vlechtwerk en paaltjes (S3 –S5), en twee tonputten S6 – S7).

4.2.1. Drie watergangen (spoor 1, 2 en 8)

In werkput 3 zijn twee watergangen aangetroffen op circa 1,20 m –mv. Spoor 1 is een watergang in het zuiden van het plangebied (figuur 3). De oriëntatie is noordoost-zuidwest, haaks op de werkput. De watergang ligt slechts deels in de werkput, waardoor de breedte niet vastgesteld kon worden.¹ De breedte is minimaal 1,50 m. De lengte is minimaal de breedte van de werkput, 4 meter. De vulling bestaat uit donkergrijs siltige klei met baksteenpuin. In de watergang zijn geen aardewerkresten aangetroffen.

Spoor 2 is een watergang, 15 m noordelijker dan watergang S1 gelegen, met dezelfde oriëntatie. Het spoor is aangetroffen op een diepte van circa 1,75 m - mv. De vulling en kleur is gelijk aan spoor 1. De vulling is bemonsterd (M1). De breedte varieert, maar is ongeveer 2 m. Naar het westen toe wordt de watergang over korte afstand snel breder. Aan deze zijde is de putwand opgeschoond om over deze breedte een duidelijk profiel te krijgen. Doordat de doorsnede van de watergang in de putwand echter geen duidelijke insnijding en vorm had en de oriëntatie van de watergang dus mogelijk hier anders is, is besloten de sleuf ter plekke uit te breiden. De vorm van de watergang blijkt in het vlak een onregelmatige vorm en splitst zich richting het westen en noordwesten.

---

¹ *Uitbreiding van de werkput was ook niet mogelijk.*

Figuur 4: Bovenaanzicht van watergang spoor 2 in werkput 3.

Over het breedste gedeelte van de watergang, 3 m, bevindt zich een strook houten vlechtwerk (spoor 5, figuur 4). Het vlechtwerk bestaat uit kleine takjes op regelmatige afstand gevlochten om kleine staken (sporen 3 en 4). Eén staak, spoor 4, is meegenomen voor bemonstering. De staak is 35 cm lang en 6 cm in diameter en is aangepunt.

Het vlechtwerk is tussen 4 en 8 cm breed. De diepte kon niet worden vastgesteld in verband met het grondwater. Duidelijk is wel dat het verder naar onder toe gaat. Opvallend is de oriëntatie, haaks op de watergang. Zodoende kan het niet om een oeverversteving gaan. Vermoedelijk is het vlechtwerk aangelegd om een deel van de watergang te dempen. Gezien de vorm van de watergang zal het kleinere, noordoostelijke deel het gedempte deel zijn geweest. De reden hiervoor is niet te achterhalen. Mogelijk zijn percelen samengevoegd, was de watergang niet praktisch of kon men het land dat ervoor in de plaats kwam goed gebruiken. Het vlechtwerk is ook bemonsterd.

Figuur 5: Vlechtwerk in de watergang.

Op 25 m ten noorden van spoor 2 bevindt zich in werkput 6 een tweede watergang (S8). Deze watergang bevindt zich op circa 1,45 m diepte –mv en ligt eveneens slechts deels in de putwand. De watergang bevindt zich in de lengterichting van de werkput. De oriëntatie is gelijk aan de andere twee watergangen; noordoost-zuidwest. De oever van de watergang is onregelmatig van vorm. De watergang is minimaal 16 m lang en 2 m breed en betreft hoogstwaarschijnlijk de gracht, waarvan in werkput 1 en 2 de noordelijke grens is aangetroffen. In het westelijke deel van de gracht is vlechtwerk aangetroffen. Het betreft een andere constructie dan het vlechtwerk in werkput 3. Dit vlechtwerk gaat niet verticaal de grond in en wordt ook niet ondersteund door paaltjes of staken. De breedte is circa 50 cm en gaat mogelijk buiten de sleuf verder. De lengte is circa 2 m. Het lijkt om vlechtmatten te gaan, die mogelijk dienden om de gracht te dempen of hier over te steken.

Tot slot is in het zuiden van werkput 5 een spoor waargenomen. Dit spoor bestaat uit siltige klei met puin. Hierbinnen is een venige laagte aanwezig. Het gaat om een grachtvulling. Deze gracht staat aangegeven op de Vestingkaart van 1698.

4.2.2. Twee tonputten

In werkput 6 zijn twee tonputten aangetroffen, spoor 6 (figuur 5) en spoor 7 (figuur 6). De tonput met spoor 6 is in het zuidwesten van de proefsleuf aangetroffen op circa 1,50 m –mv. De ton is oorspronkelijk gemaakt voor het vervoer van water of wijn. De ton is 50 cm hoog en circa 60 cm in doorsnede. De bovenkant is kapot en de ton is dus vermoedelijk hoger geweest. De duigen werden bijeen gehouden door minstens één metalen band. Op de duigen zijn geen inscripties aangetroffen. De onderkant bestaat uit een bodem van gezaagde planken in een ronde vorm. De ton is ingegraven en opgevuld met puin en rommel. Opvallend is een aantal houtsnippers dat in de put aanwezig is. Dit is samen met de vulling bemonsterd (M2). Mogelijk duiden de houtsnippers op de vroegere aanwezigheid van een houtbewerker of timmerman. Hiervoor zijn verder geen aanwijzingen. Uit de ton komt onder andere roodbakkend aardewerk, glas, een hoornpit en een moderne stoeptegels (vnr. 16). Een vijftal houten duigen is eveneens bemonsterd (M3).

Figuur 7: Tonput spoor 6.

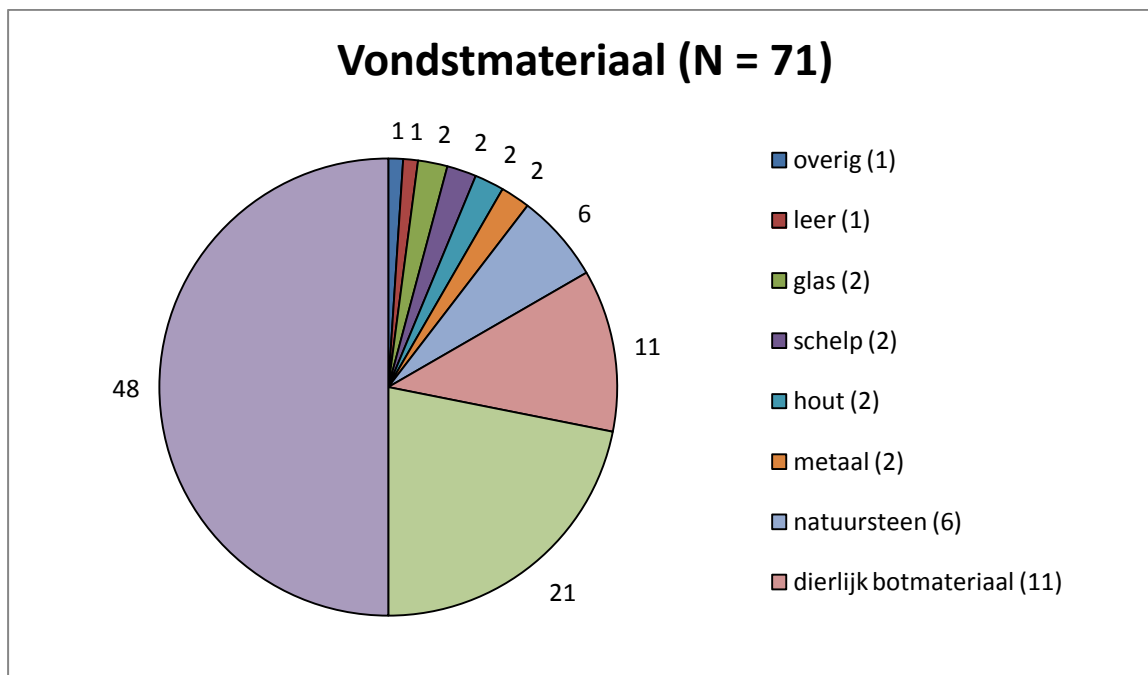
Figuur 6: Tonput spoor 7.

Tonput spoor 7 bevindt zich deels in de zuidelijke putwand van proefsleuf 6. De top bevindt zich circa 1 m – mv. De onderkant is niet aangetroffen. De minimale hoogte is 40 cm en de diameter is circa 55 cm. De ton moet voorheen leeggehaald zijn, aangezien de vulling homogeen en tamelijk schoon is. De vulling is gelijk met de grondmatrix buiten de tonput. Er zijn geen vondsten in de ton aangetroffen.

Beide tonputten dateren vermoedelijk uit de 19^e eeuw en zijn secundair als afvalputten gebruikt.

4.3. Vondsten

In totaal zijn er 85 vondsten verzameld en geregistreerd. Aangetroffen vondstcategorieën zijn keramiek, keramisch bouw materiaal, hout, glas, metaal, natuursteen, dierlijk bot, leer en schelp (figuur 7, bijlage 7). De meeste vondsten komen uit lagen en zijn aangetroffen bij de machinale aanleg van de vlakken.

Figuur 8: Verdeling van het vondstmateriaal op basis van aantallen fragmenten.

De grootste categorie vondstmateriaal wordt gevormd door keramiek. Keramiek en keramisch bouwmetaal zorgen samen voor 70% van alle vondstcategorieën. Dierlijk botmateriaal zorgt voor 11% van het geheel en natuursteen voor 5,6%.

Het aangetroffen keramiek betreft blauwgrijs aardewerk, faience, majolica, pijpjarde, roodbakend aardewerk, steengoed en witbakend aardewerk (figuur 8, bijlage 7). Het grootste aandeel wordt gevormd door roodbakend aardewerk uit de 17e tot 19e eeuw. De oudste scherf is mogelijk Romeins. Deze komt alleen uit de S3000 laag, een ophooglaag uit de 17e eeuw. De één na oudste scherf is een 14e eeuw fragment van blauwgrijs aardewerk.

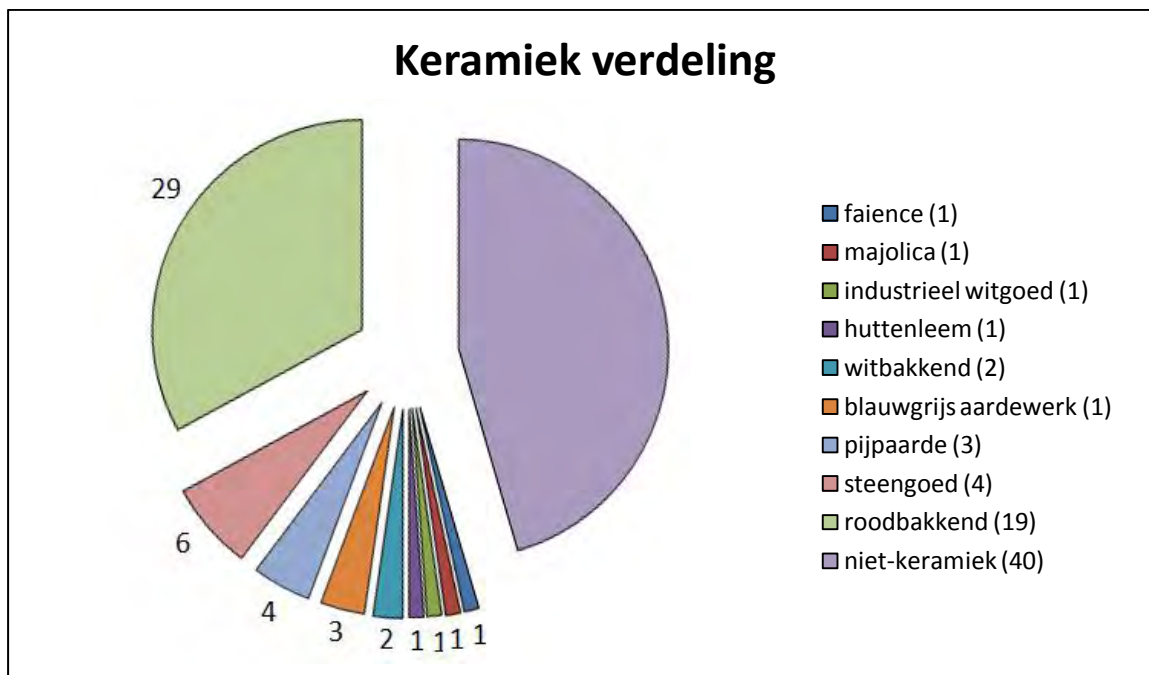
Het dierlijk botmateriaal, acht stuks, vertoont bijna allemaal snij- en /of haksporen. Het gaat hier om consumptieafval van voornamelijk rund. Eén botje is van een vogel, vermoedelijk kip, afkomstig.

De categorie natuursteen is niet archeologisch relevant. Het gaat om drie kiezels en een stuk vuursteen met veel cortex dat niet bewerkt is.

Het leer is afkomstig van één of meerdere schoenen van (sub)recente ouderdom (19e, 20e eeuw).

De twee schelpen zijn van het soort Bataafse stroommossel. Ze zijn aangetroffen in het vlak van werkput 6. Deze mossel houdt van helder, zuurstofrijk, stromend water en is zeer gevoelig voor verandering van waterkwaliteit. Het is niet duidelijk of de schelpen in situ zijn of dat het hier om consumptieresten gaat. De overige vondstcategorieën worden niet van groot archeologisch belang geacht.

Figuur 9: Verdeling van keramiiek op basis van aantallen fragmenten.

5. Synthese

In het noorden van het plangebied, het noorden van werkput 1 en 2, zijn resten van de vestingwal aangetroffen. Het gaat om een aarden wal met een humeuze toplaag, die naar het zuiden toe steeds lager komt te liggen. Vanaf de voormalige waterlijn wordt deze laag reducerend. Er zijn geen sporen van het revetement (bekleding van de wal) aangetroffen. Van de molen die aangegeven is op de kaart van Blaeu zijn geen resten teruggevonden. Het zuiden van werkput 1 en 2 laat een grachtvulling zien. Deze bestaat uit siltige, grijze kleien met fijn puin. Deze gracht kent een zuidelijke begrenzing ter hoogte van werkput 6. Een spoor in het noorden van werkput 5 begrenst vermoedelijk dezelfde gracht. De gracht moet gegraven zijn tussen het eind van de 16^e eeuw en 1632 (Horn en Haaring 2010). De ligging van de gracht en wal komt zo goed als overeen met de locatie zoals deze is aangegeven op de kaarten van Blaeu, de vestingkaart en de kaart van Tirion (resp. 1647, 1698 en 1749). Zie bijlage 4, 5 en 6.

In het zuiden van werkput 5 is een gracht aangetroffen die alleen op de Vestingkaart van 1698 staat. Dit is een latere gracht, die aangesloten moet zijn geweest op de bovengenoemde, circa 100 jaar oudere gracht.

De ligging van watergang S2 is alleen terug te vinden op de kaart van Tirion uit 1749. Op basis hiervan wordt S2 geïnterpreteerd als een latere vestinggracht, die werd toegevoegd aan het bestaande systeem in de eerste helft van de 18^e eeuw. Deze staat niet op de kaart van Blaeu, omdat de gracht toen nog niet gegraven was.

Spoor 1 betreft een watergang in het uiterste zuiden van werkput 3. Op basis van ligging en oriëntatie moet dit een perceelssloot zijn uit de 17e eeuw. Deze is terug te vinden op de kaart van Blaeu (bijlage 4).

De tonputten dateren, op basis van het vondstmateriaal, hoogstwaarschijnlijk uit de 19e of vroeg 20e eeuw. Mogelijk behoorde één tonput toe aan een houtbewerker. Er zijn geen structuren aangetroffen in de nabijheid van de put.

6. Waardering

Hieronder is de waardering van de resultaten gepresenteerd volgens de KNA, versie 3.2 (Centraal College van Deskundigen 2010). De waardering bestaat uit twee gedeelten; te weten een beslissingsdiagram (tabel 1) en een scoretabel.

In de scoretabel worden de resultaten van het onderzoek van een gewicht voorzien. De vindplaatsen, die gewaardeerd moeten worden, worden beoordeeld op drie aspecten, namelijk beleving, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit. De score gaat van 1 tot 3. Een laag getal representeert een lage waarde en een hoog getal een hoge waarde.

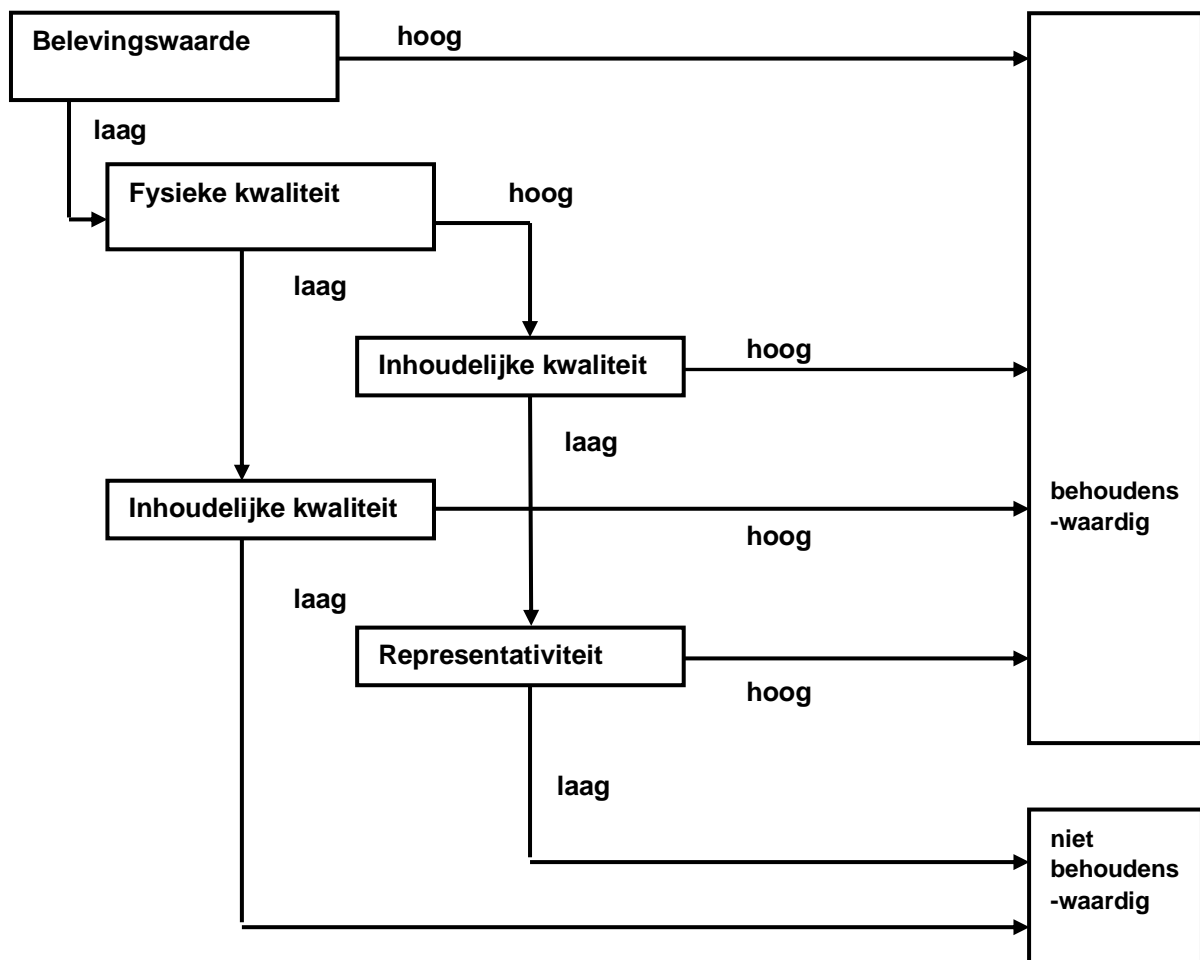
Waarden	Scores	Opmerkingen
Belevingswaarde		
Schoonheid	-	wordt niet gescoord
Herinneringswaarde	-	wordt niet gescoord
Fysieke kwaliteit		
Gaafheid	2	
Conservering	2	
Inhoudelijke kwaliteit		
Zeldzaamheid	2	
Informatiewaarde	2	
Ensemblewaarde	2	
Representativiteit	-	

Tabel 1: scoretabel volgens bijlage IV van KNA 3.2

De fysieke kwaliteit scoort middelhoog. Met betrekking tot gaafheid geldt dat er in totaal vijf verstoringen aanwezig zijn, waarvan één tamelijk grote. Dit zorgt voor een gemiddeld gaafheid. Ook de conservering is gemiddeld. Het organisch en niet-organische vondstmateriaal is redelijk goed bewaard gebleven.

De inhoudelijke kwaliteit scoort eveneens middelhoog. De aangetroffen tonputten dateren uit de Nieuwe tijd C (19e eeuw of vroeg 20^e eeuw). Mogelijk zijn in de nabijheid hiervan nog sporen of structuren aanwezig die behoren bij deze tonnen. De grachten en de sloot kunnen meer informatie opleveren uit de periode 17^e tot 20^e eeuw. De zeldzaamheid, de informatie- en ensemblewaarde scoren gemiddeld. Het onderzoek en de vindplaats leveren informatie op als aanvulling van de bestaande kennis over het vestingwallensysteem van Oudewater.

Om met de scores uit te maken of de archeologische resten volgens de normen van de KNA (versie 3.2) behoudenswaardig zijn, worden ze overgebracht naar deel twee, de beslissingstabel. In het beslissingsdiagram wordt op de basis van de scores in de tabel bepaald of het object behoudenswaardig is.

Beslissingsdiagram volgens bijlage IV van de KNA.

Uit de tabel en het beslissingsdiagram blijkt, dat de gewaardeerde vindplaats een middelhoge archeologische waarde bezit. De aangetoonde archeologische resten zijn behoudenswaardig.

7. Conclusie

In opdracht van Heijwaal Projectontwikkeling heeft archeologisch onderzoeksbureau IDDS Archeologie op 12 juni en 2 en 3 augustus 2012 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd aan de Molenwal in Oudewater, gemeente Oudewater. In het plangebied zijn resten teruggevonden van de vestingwal, resten van drie vestinggrachten, een sloot en twee tonputten. De vestinggrachten dateren uit verschillende perioden. Het gaat om de oudste gracht ten zuiden van de vestingwal uit circa 1600, een andere gracht met noordwest-zuidoost oriëntatie uit circa 1698 en een gracht, met vlechtwerk ter demping, uit de eerste helft van de 18e eeuw.

Verder zijn er twee tonputten uit de 19e eeuw aangetroffen. Eén ton bevat vondstmateriaal uit de NTC, voornamelijk 19e eeuw. De andere ton is ooit eens leeggehaald en bevat geen vondstmateriaal.

7.1. Beantwoording van de onderzoeksvragen

- 1. Wat is de aard, omvang, kwaliteit en het verloop van de archeologische sporen en sporencusters?*

Verspreid over het plangebied zijn sporen teruggevonden van vestinggrachten en een perceelssloot uit de periode 1600-1749. Ook is een deel van de vestingwal aangetroffen en twee tonputten.
- 2. Wat is de conservering en gaafheid van de vindplaats(-en)?*

De fysieke kwaliteit scoort gemiddeld. Er zijn in totaal vijf verstoringen aanwezig zijn, waarvan één tamelijk grote. Ook de conservering is gemiddeld. Het organisch materiaal is redelijk bewaard gebleven. Het vondstmateriaal is vrij fragmentarisch.
- 3. Wat is de fasering van de vindplaats(-en)?*

De gracht ten zuiden van de vestingwal is het oudst aangetroffen spoor en dateert uit circa 1600. Een perceelssloot in het zuiden dateert uit circa 1650. Een andere gracht met noordwest-zuidoost oriëntatie in het oosten van het plangebied dateert uit circa 1698 en kan tegelijkertijd met de oude gracht bestaan hebben. Tot slot is er een deel van een gracht aangetroffen, met vlechtwerk ter demping, uit de eerste helft van de 18e eeuw. Twee tonputten dateren uit de 19e eeuw.
- 4. Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*

De aangetroffen vondstcategorieën zijn keramiek, keramisch bouwmetaal, hout, glas, metaal, natuursteen, dierlijk bot, leer en schelp. Eén scherp dateert mogelijk uit de Romeinse tijd en twee aardewerkscherven dateren uit de 14e eeuw. De overige vondsten dateren uit de Nieuwe tijd met de nadruk op 18 en 19e eeuw.
- 5. Uit welke periode dateren de eventuele sporen?*

De sporen dateren uit de 17e tot 19e eeuw.
- 6. Wat is de geologische context van de aangetroffen archeologische resten?*

De ondergrond van het plangebied bestaat uit rivierkomklei-afzettingen. Hierboven zijn alleen maar antropogene lagen (uitgebaggerde lagen, ophooglagen en egalisatielagen) aangetroffen.
- 7. Indien geen of nauwelijks archeologische resten worden aangetroffen: wat is de reden hiervoor?*

Niet van toepassing.
- 8. Hoe verhouden de aangetroffen resten zich tot het historisch kaartmateriaal?*

Het historisch kaartmateriaal komt redelijk goed overeen met de aangetroffen sporen (grachten, wal en sloot). In bijlage 4 – 6 is de allesporenkaart geplot op het historisch kaartmateriaal.

9. *Is de voet van de Zuidelijke IJsseldijk nog aanwezig in het plangebied en hoe is deze te herkennen?*
Nee. Er zijn geen aanwijzingen van de Zuidelijke IJsseldijk aangetroffen.
10. *Indien er molenresten worden aangetroffen: Hoe verhoudt de chronologie van de molen op het 'zuytwesterpunt' zich tot de uit de literatuur bekende chronologie?*
Niet van toepassing.
11. *Indien er resten van vestingwerken worden aangetroffen: Om wat voor vestingwerken gaat het? Wat is de datering? Zijn er sporen van herstelwerkzaamheden aanwezig?*
Er zijn sporen van een vestingwal aangetroffen. Het betreft een aarden wal, opgebouwd bovenop een natuurlijke ondergrond, rivierkomklei. De aarden wal bestaat uit een antropogeen ophogingspakket met veel puinrestjes. Dit pakket bestaat uit zeker twee lagen van bij elkaar 60 cm. De lagen hierboven hebben mogelijk ook bij de wal gehoord, maar bestaat voornamelijk uit verstoringen. De datering betreft vermoedelijk 17^e eeuw. Er zijn geen sporen van herstelwerkzaamheden aangetroffen.
12. *Indien er resten van vestinggrachten worden aangetroffen: Wanneer zijn deze aangelegd?*
De gracht direct ten zuiden van de vestingwal zal rond 1600 zijn aangelegd. De zuidoost-noorwestgracht heeft in 1698 bestaan, maar waarschijnlijk ook eerder en heeft in contact gestaan met de gracht uit 1600. Sporen van een derde gracht dateren uit de eerste helft van de 18^e eeuw.
13. *Is op basis van botanische monsters een uitspraak te doen over het (gebruik van het) landschap om de stad heen?*
Nee. Er is alleen een kansrijk monster genomen uit een tonput. Overige vullingen waren niet geschikt voor bemonstering.
14. *Zijn er aanwijzingen voor ambachtelijke activiteiten (bijvoorbeeld in de vorm van vuilstort in de grachten) in de directe omgeving van het plangebied?*
In de tonput zijn houtbewerkingsresten van mogelijk een houtbewerker teruggevonden.
15. *Zijn er aanwijzingen voor het dichtslibben of dichtgroeien van de stadsgrachten?*
Ja. Het vlechtwerk in S2 duidt op het opzettelijk dicht laten slibben van een (deel van de) gracht. Ook vlechtwerkmatten in de gracht van werkput 5 duiden mogelijk hierop.
16. *Is een uitspraak te doen over het gebruik van het terrein voorafgaand aan de aanleg van de stadsverdedigingswerken? Zijn er aanwijzingen voor de tuinen of boomgaarden die op de kaart van Blaeu zichtbaar zijn? Zijn er aanwijzingen voor akkers?*
De perceelssloot in werkput 2 is het enige spoor dat een aanwijzing is voor het landgebruik zoals zichtbaar op de kaart van Blaeu. Sporen van vóór de verdedigingswerken zijn niet aangetroffen. Evenals sporen van akkers.
17. *Zijn nog resten van bewoning aanwezig die dateren van voor de aanleg van de verdedigingswerken? Zo ja, wat voor resten en wanneer kunnen deze worden gedateerd? Is sprake van verschillende bewonings- of bouwfasen?*
Niet van toepassing.
18. *M.b.t. de vestingwerken: hoe zijn deze opgebouwd? Komt de ligging overeen met wat bekend is van historisch kaartmateriaal?*
Zie antwoord bij vraag 8 en 11.

8. Aanbevelingen

IDDS Archeologie beschouwt het plangebied als behoudenswaardig en adviseert archeologisch vervolgonderzoek uit te laten voeren. Dit vervolgonderzoek kan waarschijnlijk het beste bestaan uit een opgraving. Het vervolgadvisie geldt voor het gebied tussen werkput 3, 5 en 6 zoals zichtbaar op de Tirion kaart uit 1749. Dit gebied is circa 27 x 27 m groot en betreft circa 735 m².

NB. Bovenstaand advies dient gecontroleerd en beoordeeld te worden door de bevoegde overheid, in dit geval de gemeente. Deze zal vervolgens een besluit nemen inzake de te volgen procedure. IDDS Archeologie wil meegeven dat voordat dit besluit genomen is, er niet begonnen kan worden met bodemversturende activiteiten of activiteiten die voorbereiden op bodemverstoringen.

8.1. Punt van aandacht

Het uitgevoerde onderzoek is op zorgvuldige wijze verricht volgens de algemeen gebruikelijke inzichten en methoden. Het archeologisch onderzoek is erop gericht om de kans op het onverwacht aantreffen dan wel het ongezien vernietigen van archeologische waarden bij bouwwerkzaamheden in het plangebied te verkleinen. Aangezien het onderzoek is uitgevoerd door middel van een steekproef kan echter, op basis van de onderzoeksresultaten, de aan- of afwezigheid van eventuele archeologische waarden niet gegarandeerd worden. Wij wijzen u er graag op dat indien archeologische waarden worden aangetroffen deze conform de Monumentenwet 1988, artikel 53, bij de minister voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gemeld dienen te worden. Dit kan door het invullen van het vondstmeldingsformulier op de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (www.cultureelerfgoed.nl) of door contact op te nemen met het Archismeldpunt (archismeldpunt@cultureelerfgoed.nl).

Literatuur en kaarten

ANWB, 2005: *ANWB Topografische Atlas Utrecht, 1:25000*, Den Haag.

Centraal College van Deskundigen, 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*, versie 3.2, Gouda.

Horn, M & L. Haaring, 2010: *Molenwal, Oudewater, gemeente Oudewater, een Archeologisch Bureauonderzoek*, versie 1.4, B&G rapport 1043, Noordwijk.

Meijer, Y., 2012: *Plan van aanpak. Oudewater, Molenwal in Oudewater, gemeente Oudewater, Noordwijk* (intern rapport, IDDS Archeologie).

Moerman, S. & B.A. Corver, 2012: *Programma van Eisen, Oudewater, Molenwal*, versie 1.1, IDDS Archeologie, Noordwijk.

Lijst van afkortingen en begrippen

Afkortingen

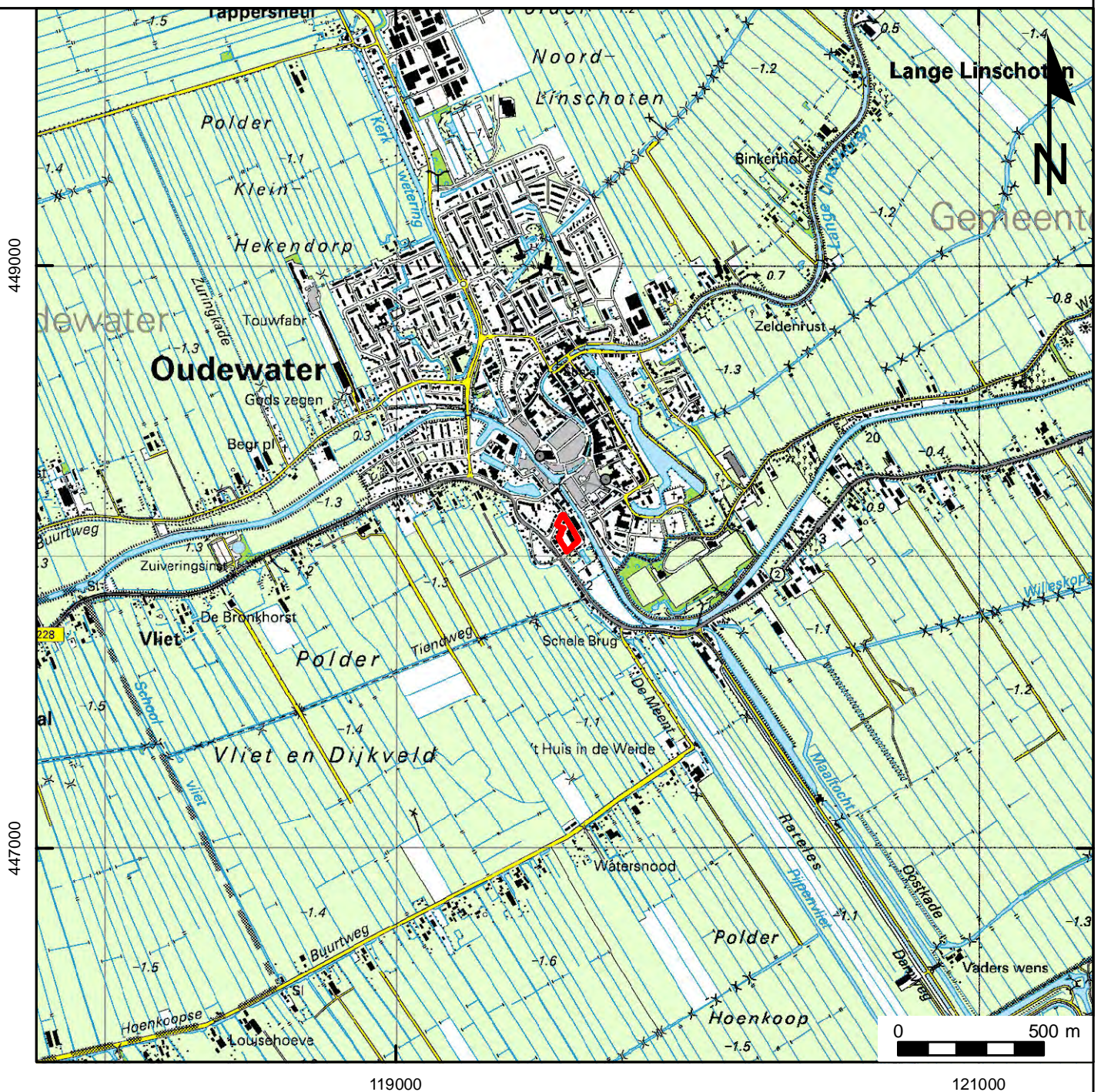
Archis	Archeologisch Informatie Systeem
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
BP	Before Present (Present = 1950)
CHW/CHS	Cultuurhistorische Waardenkaart/ Hoofdstructuur
GPS	<i>Global Positioning System</i>
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
mv	maaiveld (het landoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Verklarende woordenlijst

antropogeen	door menselijke activiteit veroorzaakt of gemaakt
artefact	door de mens vervaardigd voorwerp
Edelmanboor	een handboor voor bodemonderzoek
eerdgrond	grond met een humushoudende minerale bovengrond van meer dan 50 cm, ontstaan door invloed van de mens, vaak gaat het om een esdek
esdek	dikke humeuze laag ontstaan door eeuwenlange bemesting; beschermt de oorspronkelijke bodem tegen ploegen en andere verstoringen
horizont	kenmerkende laag binnen de bodemvorming
humeus	organische stoffen bevattend; bestaande uit resten van planten en dieren in de bodem
leem	samenstelling van meer dan 50% silt, minder dan 50% zand en minder dan 25% klei
silt	zeer fijn sediment met grootte 0,002-0,063 mm
slak	steenachtig afval van metaal- of aardewerkproductie
vaaggrond	grond zonder duidelijke tekenen van bodemvorming
zavel	grondsoort die tussen 8 en 25% klei (deeltjes kleiner dan 0,002 mm) bevat

Bijlage 1: Topografische kaart

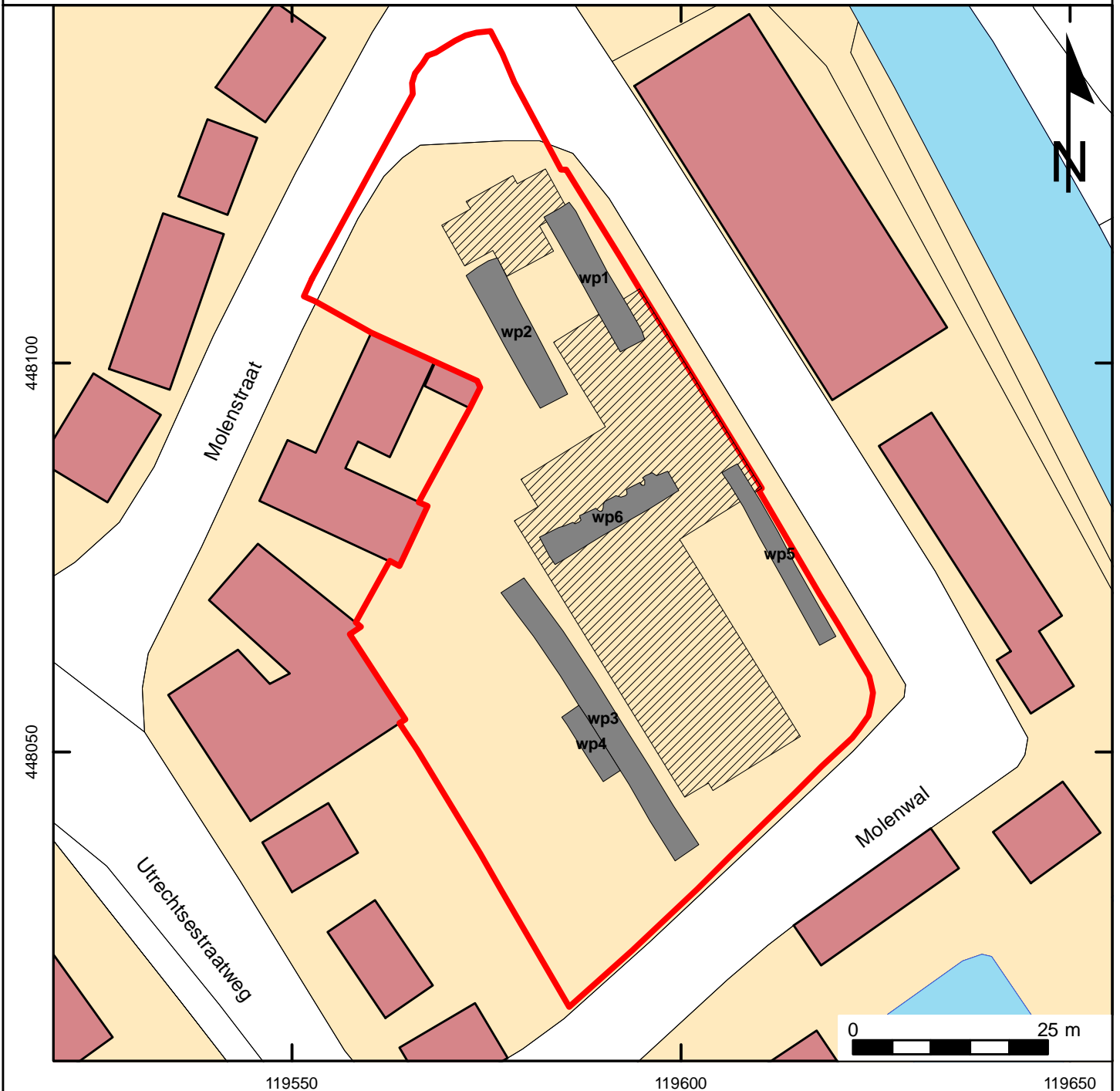
Projectnummer: 32980312
Projectnaam: Oudewater, Molenwal

Legenda

 Plangebied

Bijlage 2: Werkputtenoverzicht

Projectnummer: 32980312
Projectnaam: Oudewater, Molenwal

Legenda

- Werkput
- Voormalige bebouwing
- Plangebied

119570

119580

119590

119600

119610

119620

119630

448120

448120

448110

448110

448100

448100

448090

448090

448080

448080

448070

448070

448060

448060

448050

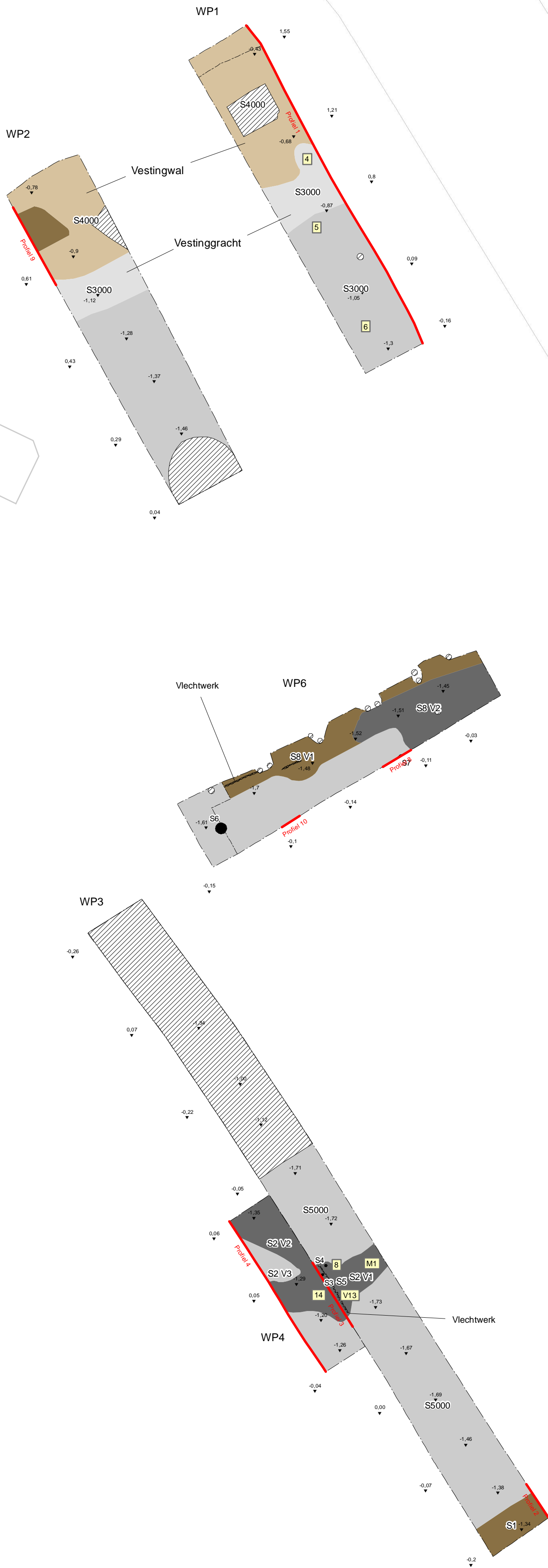
448050

448040

448040

448030

448030

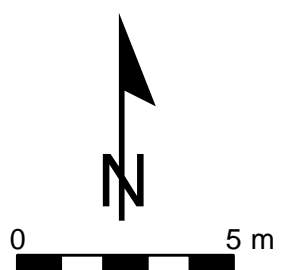

Bijlage 3: Allesporenkaart

Projectnummer: 32980312
Projectnaam: Oudewater, Molenwal

Legenda

- ▼ Hoogtemaat (m NAP)
- Profil
- Werkputgrens
- ▨ Verstoring
- Spoor
- Laag**
- siltige klei met zandbrokken en puin (oever)
- venige klei
- siltige klei met puin (gracht)
- siltige klei (bruin) (Vestingwal)
- klei met schelp (vestinggracht)

119570

119580

119590

119600

119610

119620

119630

119550

119600

119650

448150

448150

448100

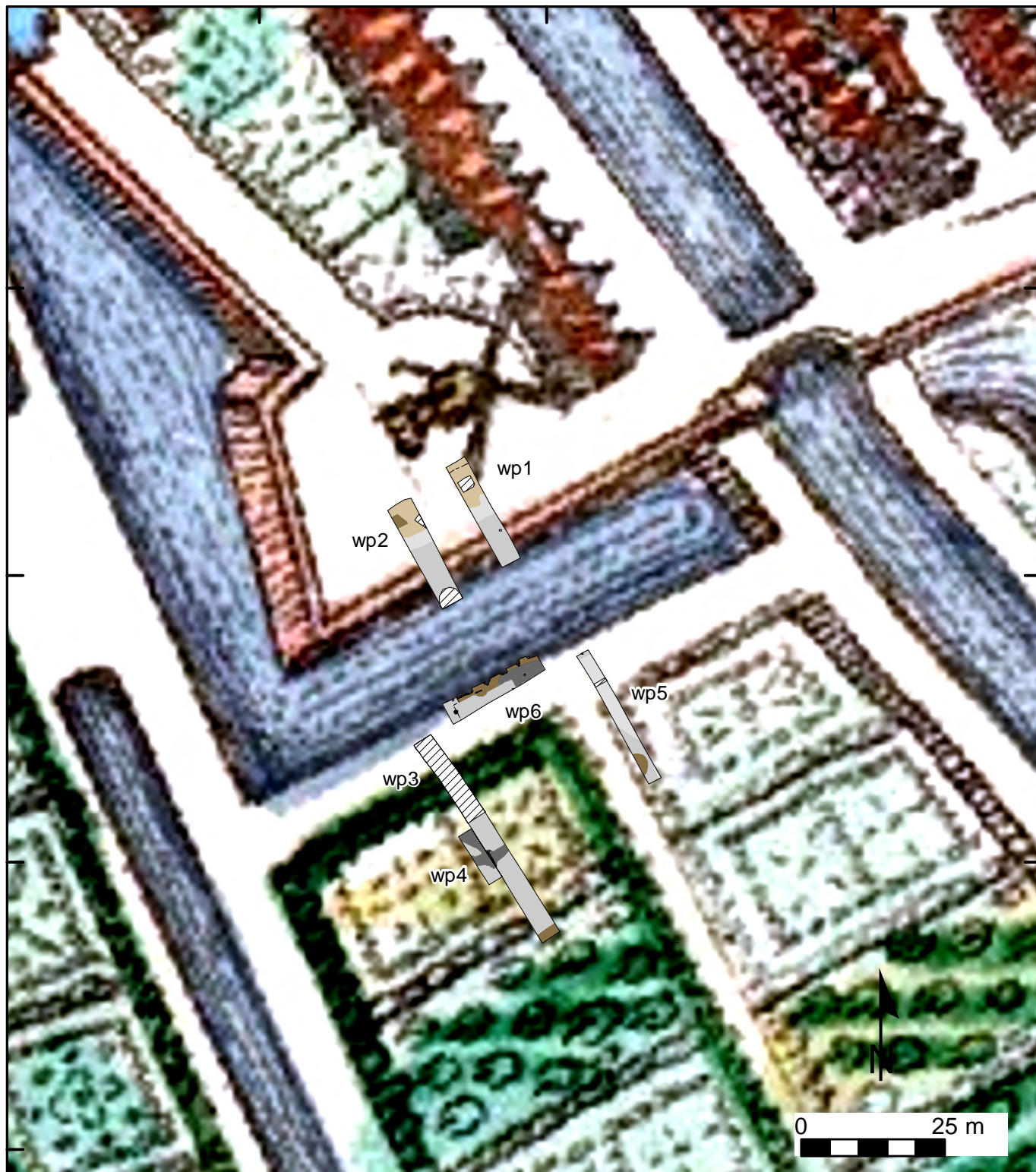
448100

448050

448050

448000

448000

Bijlage 4: Allesporenkaart op kaart van Blaeu uit 1647

Projectnummer: 32980312

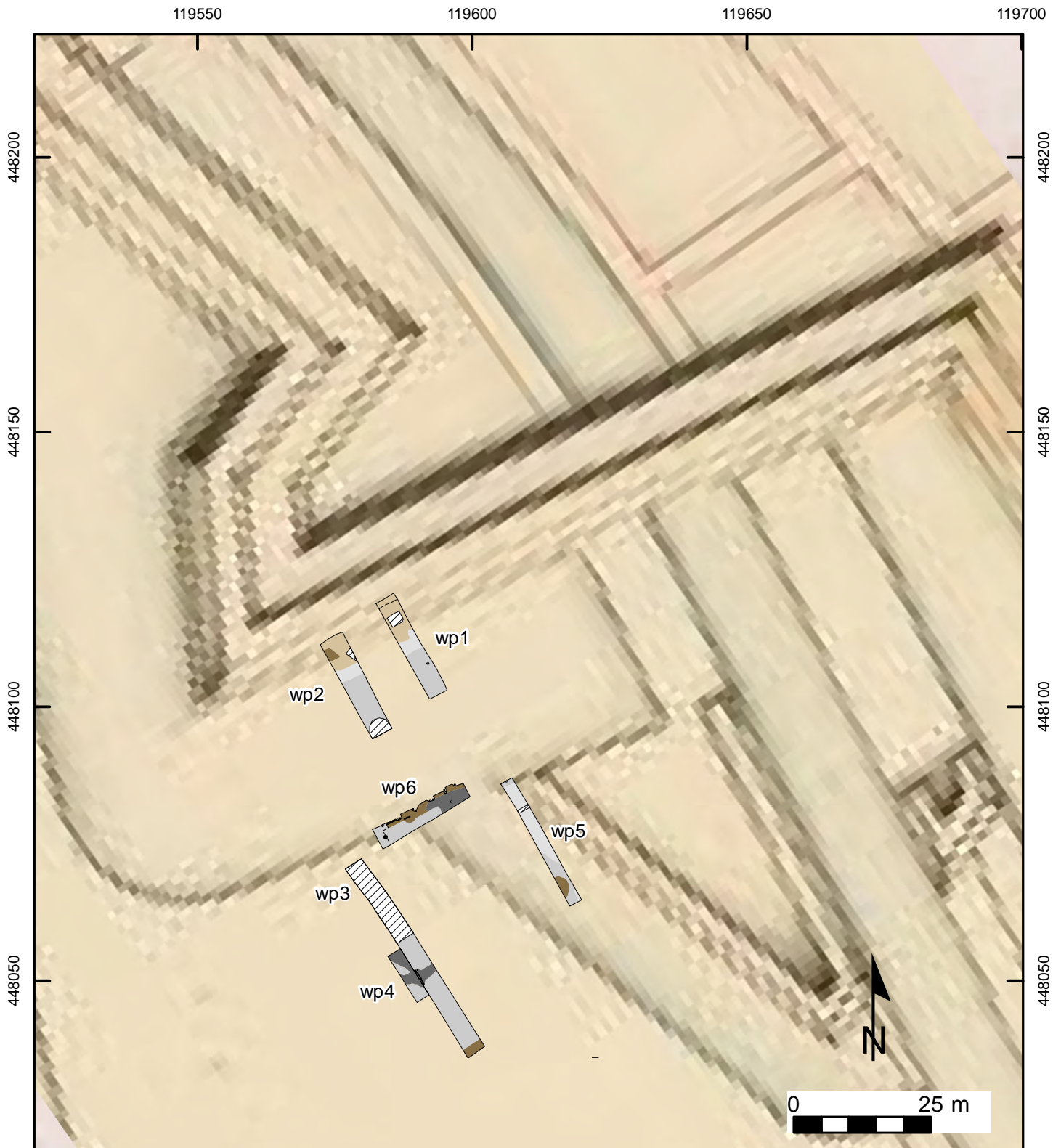
Projectnaam: Oudewater, Molenwal

Legenda

 Werkputgrens	Laag	 siltige klei (bruin) (Vestingwal)
 Verstoring	 siltige klei met zandbrokken en puin (oever)	 klei met schelp (vestinggracht)
 Spoor	 venige klei	
	 siltige klei met puin (gracht)	

447950

447950

Bijlage 5: Allesporenkaart op kaart Vesting uit 1698

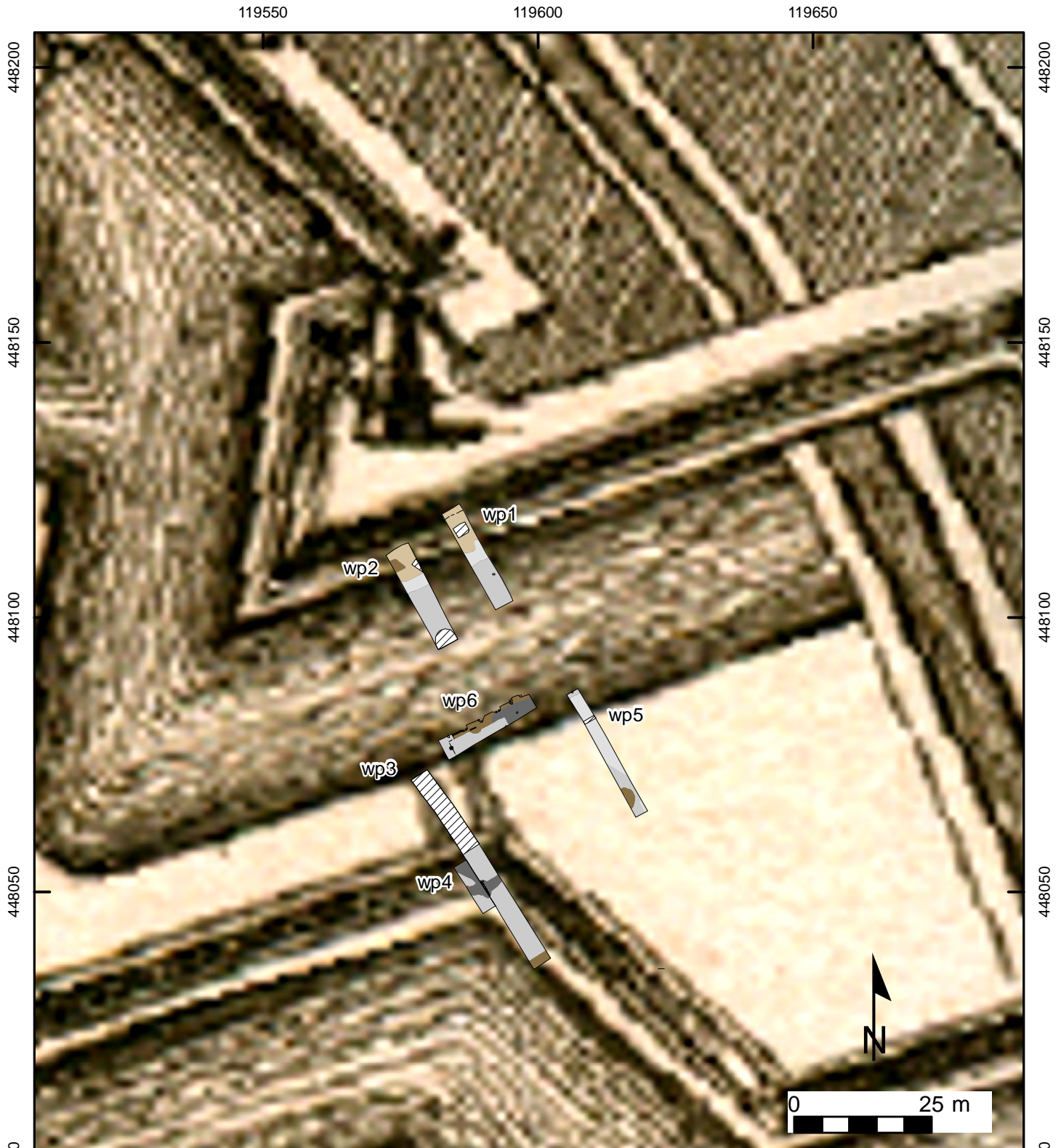
Projectnummer: 32980312
 Projectnaam: Oudewater, Molenwal

Legenda

	Werkputgrens	Laag		siltige klei (bruin) (Vestingwal)	
	Verstoring		siltige klei met zandbrokken en puin (oever)		klei met schelp (vestinggracht)
	Spoor		venige klei		
			siltige klei met puin (gracht)		

448000

448000

Bijlage 6: Allesporenkaart op kaart van Tirion uit 1749

Projectnummer: 32980312

Projectnaam: Oudewater, Molenwal

Legenda

	Werkputgrens	Laag		siltige klei (bruin) (Vestingwal)	
	Verstoring		siltige klei met zandbrokken en puin (oever)		klei met schelp (vestinggracht)
	Spoor		venige klei		
			siltige klei met puin (gracht)		

Bijlage 7: Determinatielijst vondstmateriaal

vondstnr	codering (ABR)	baksel	vorm	Rand	Bodem	Wand	compleet	Gruis	aantal	kleur	glazuur	plaats glazuur	versiering	daterings code	datering	opmerkingen
1	KBM	roodbakkend	baksteen/dakpan			1			1	paars				NTC	20e eeuw	
1	XXX	asrest	sintel			1			1	zwart				indet	indet	
2	KBM	roodbakkend	indet			1			1	grijsroz				NTB	18e eeuw	
2	NS	indet	kiezel				3		3	grijs				indet	indet	
2	KER	witbakkend	indet			1			1	roze				RT?	1e - 5e eeuw	
3	KBM	geelbakkend	baksteen	1					1	geel				NTAB	16e, 17e eeuw	
4	KBM	roodbakkend	plavuis	1					1	oranje				NTAB	17e, 18e eeuw	dikte 3,5 cm
4	KBM	geelbakkend	baksteen			1			1	geel				NTAB	17e, 18e eeuw	dikte 3,5 cm
5	KER	roodbakkend	indet			1			1	oranje	lood	in en uit		NTBC	18e, 19e eeuw	
5	KER	blauwgrijs aardewerk	indet			1			1	grijs				LMEB	14e eeuw	
6	KER	majolica	bord		1				1	wit	tin en lood	in en uit	kobaltoxide	NTAB	17e eeuw	
6	KER	steengoed	kan of beker		1				1	bruin	zout	uit		NTAB	17e eeuw	
7	KER	steengoed	indet			1			1	bruin	zout	in en uit		NTAB	1650-1750	
8	HT	hout	staak				1		1	bruin				indet	indet	aangepunt
9	KBM	roodbakkend	baksteen	1					1	oranje				NTAB	1650-1800	25x13x5 cm met mortelresten
9	KER	roodbakkend	kom?	5	2				7	oranje	lood	in	verticaal	NTAB	1575-1725	
9	KER	roodbakkend	kom?	5	3				8	oranje	lood	in en uit	verticaal	NTB	1750-1900	
9	KBM	roodbakkend	dakpan			2			2	oranje				NTBC	18e-20e eeuw	
9	KER	pijpaarde	pijp	1					1	grijs				NTBC	1800-1900	pijpensteel
9	KER	witbakkend	indet			1			1	geel	lood	in en uit		NTBC	1800-1900	
9	KER	steengoed	indet			1			1	grijs	zout	uit		NTA	1550-1625	
9	ODB	dierlijk bot	vogel		1				1	bruin				indet	indet	
10	KBM	roodbakkend	baksteen			1			1	oranje				NTAB	1600-1750	21,5x10,5x4,5 cm
10	KBM	geelbakkend	baksteen	1					1	geel				NTAB	1600-1750	?x11x5,5 cm
10	NS	lesteen	daklei	1					1	paars			doorboring	indet	indet	
10	KER	pijpaarde	pijp	1					1	grijs				NTB	1700-1850	pijpensteel
10	KER	industrieel witgoed	schotel	1					1	wit	tin	in en uit	reliëf	NTC	19e, 20e eeuw	
10	KER	blauwgrijs aardewerk	kan			2			2	grijs				LMEB	14e eeuw	verticaal worstoor
10	KER	steengoed	indet			2			2	bruin	zout	uit		NTA	16e, 17e eeuw	
10	KBM	roodbakkend	dakpan			1			1	oranje				NTBC	18e, 19e eeuw	
10	ODB	indet	indet			3			3	bruin				indet	indet	rib, metacarpus/tarsus, indet, haksporen
10	NS	kwartsiet	ovaal				1		1	grijs				indet	indet	
10	KER	huttenleem	ovaal				1		1	wit				indet	indet	
10	KER	roodbakkend	grape		2	3			5	oranje	lood	in		NTA	16e eeuw	
10	KER	roodbakkend	kom/pot	1					1	oranje				NTB	1700-1800	
10	KER	roodbakkend	indet			1			1	oranje	lood	uit		NTC	19e eeuw	
10	KER	roodbakkend	pot	1		2			3	oranje				NTC	19e, 20e eeuw	
11	KBM	roodbakkend	baksteen	1					1	oranje				NTB	18e, 19e eeuw	20x10x4,5 cm
11	ODB	dierlijk bot	pijpbteen	1					1	bruin				indet	indet	
11	KBM	roodbakkend	tegel	1		1			2	oranje				NTB	18e, 19e eeuw	dikte 1,5 cm
11	KER	roodbakkend	indet			1			1	groen	lood	uit, mogelijk in	koperoxide	NTB	18e eeuw	
12	KBM	roodbakkend	baksteen				1		1	oranje				NTB	17e, 18e eeuw	17x7,5x3,5 / 4 cm
12	KBM	beton	stoeptegel	1					1	grijs				NTC	20e eeuw	dikte 4,5 cm
12	ODB	dierlijk bot	indet	3					3	bruin				indet	indet	middelgroot zoogdier
12	KER	roodbakkend	indet			1			1	oranje	lood	in		NTBC	18e, 19e eeuw	
12	VSU	vuursteen	brok	1					1	grijs				indet	indet	met cortex

Bijlage 7: Determinatielijst vondstmateriaal

vondstnr	codering (ABR)	baksel	vorm	Rand	Bodem	Wand	compleet	Gruis	aantal	kleur	glazuur	plaats glazuur	versiering	daterings code	datering	opmerkingen
13	HT	vlechtwerk	fragment	1					1	bruin				indet	indet	vlechtwerk spoor 5
14	KER	steengoed	indet			1			1	grijs	zout	in en uit	kobaltoxide	NTB	18e eeuw	
16	MXX	indet	indet			1			1	grijs				indet	indet	
16	MXX	indet	indet	1					1	grijs				indet	indet	
16	GLS	mal?	fles			1			1	bruin				NT	1800-2000	
16	ODL	leer	indet			1			1	rood				NTBC	1800-2000	
16	KBM	beton	stoeptegel	1					1	grijs				NTC	20e eeuw	
16	ODB	rund	hoornpit	1					1	bruin				indet	indet	met snijsporen
16	KER	roodbakkend	indet			1			1	oranje				NTC	19e, 20e eeuw	
16	GLS	transparant	indet			1			1	transpa				NTC	19e, 20e eeuw	
17	ODB	rund	tibia				1		1	bruin				indet	indet	snij- en haksporen
17	ODB	rund	hoornpit	1					1	bruin				indet	indet	
17	KBM	roodbakkend	dakpan	1					1	oranje				NTB	1700-1900	
17	KER	faience	bord			1			1	wit	tin	in en uit	kobaltoxide	NTC	19e eeuw	
17	KER	pijpaarde	pijp	1		1			2	grijs			hielmerk 'DC'	NTA	1625-1655	
17	KBM	cement	brok	1					1	grijs				NTBC	1800-2000	
17	ODS	mossel	Bataafse stroommossel				2		2	zwart				indet	indet	
17	KBM	roodbakkend	tegel	1					1	oranje	lood	uit		NTB	1700-1850	19x19x3 cm
18	KBM	geelbakkend	baksteen				1		1	geel				NTAB	16e, 17e eeuw	17x7,5x3,5 cm

Bijlage 8: Periodentabel

